

6ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Α. ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο Μανόλης Βουτυράκης είναι φυσικός-περιβαλλοντολόγος και αρθρογράφει στον έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο για θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον.

Η σχέση του ανθρώπου με τη φύση

Οι επαναστατικές εξελίξεις στον τομέα των φυσικών επιστημών μετέβαλαν κατά τρόπο θεμελιώδη τις ιδέες του ανθρώπου για τη σχέση του με τη φύση. Η διαδικασία της αλλαγής αυτής προχωρούσε συσσωρευτικά στη δυτική κοινωνία από τον δέκατο έβδομο αιώνα και επιταχύνθηκε πολύ από τα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα του δέκατου ένατου αιώνα. Αλλά μόνο στον εικοστό αιώνα οι άνθρωποι απόκτησαν την αίσθηση της σχεδόν απεριόριστης κυριαρχίας τους πάνω στη φύση και η επέκταση της επιθετικής αυτής στάσης απέναντί της σε μεγάλα τμήματα της ανθρωπότητας υπήρξε χαρακτηριστικό φαινόμενο αυτής της περιόδου.

Η γενική αντίληψη που κυριάρχησε σε πολλές κοινωνίες κατά το παρελθόν ήταν ότι η φύση ήταν μια αμετάβλητη πραγματικότητα, που καθόριζε τη ζωή του ανθρώπου. Μπροστά στην αζεπέραστη υπεροχή της, ο άνθρωπος δεν μπορούσε να επιδιώξει να την προσαρμόσει σε αξιόλογο βαθμό στις ανάγκες του, αλλά όφειλε ο ίδιος να προσαρμοστεί σε αυτήν. Αλλά ο άνθρωπος του εικοστού αιώνα γινόταν διαρκώς πιο επιθετικός απέναντι στη φύση θέλοντας να της αποσπάσει τα μυστικά της, να εκμεταλλευτεί τους πόρους της και να δαμάσει τις πιο επικίνδυνες εκδηλώσεις της.

Η νέα στάση του ανθρώπου απέναντι στη φύση έφερε ριζική αλλαγή στη στάση του απέναντι στο πεπρωμένο. Παλαιότερα, κάθε μεγάλη συμφορά, όπως η ξηρασία ή οι επιδημίες –καθώς και οποιαδήποτε δυστυχία από εκείνες που θα μπορούσαν σήμερα να αποφευχθούν–, αποδιδόταν στη μοίρα, επάνω στην οποία δεν είχε καμιά εξουσία και εναντίον της οποίας

ήταν ανώφελο να παλέψει. Όταν οι άνθρωποι έμαθαν ότι πράγματα που συνήθως τα φόρτωναν στο πεπρωμένο μπορούσαν να καταπολεμηθούν με ανθρώπινα μέσα, η πίστη στο πεπρωμένο υποχώρησε.

Ωστόσο, αν η επιθετική στάση του ανθρώπου απέναντι στη φύση του έδινε μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του και απεριόριστη ελπίδα, από την άλλη δημιουργήσε ηθικά προβλήματα που ήταν κάθε άλλο παρά ασήμαντα. Αν ο άνθρωπος κατείχε τα μέσα να θεραπεύει ή να προλαβαίνει τα ανθρώπινα δεινά, όφειλε επίσης να αναλάβει την ευθύνη για την αποτυχία του σε αυτή την προσπάθεια. Αφού δεν μπορούσε πια να παραστήσει τη δυστυχία του ως έργο του πεπρωμένου, έπαιρνε επάνω του το βάρος ενός καινούριου συναισθήματος ενοχής για την αδυναμία του να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά τις νέες του δυνάμεις.

Η κυριαρχία του ανθρώπου επάνω στη φύση δημιούργησε γι' αυτόν νέα πηγή επιστημονικής αβεβαιότητας και προβληματισμού γύρω από τον σκοπό της ανθρώπινης ζωής. Όσο ο άνθρωπος αποδεχόταν ότι καθόριζε τη μοίρα του ένας υπέρτατος ηθικός νόμος με «θεία επικύρωση», μπορούσε να αισθάνεται ότι εξυπηρετεί έναν υπέρτατο σκοπό διάγοντας ηθικό βίο.

Η ανύψωση του ανθρώπου απέναντι στη φύση τον έκανε να αισθανθεί έντονα τη δική του δύναμη, αλλά δεν του έδωσε και ένα πρότυπο ηθικής εξουσίας για να μπορεί να καθορίζει πώς να τη χρησιμοποιεί.

Με κάθε νέα ανακάλυψη και εφεύρεση ήταν σαν να ανέκυπταν νέοι, μεγαλύτεροι κίνδυνοι για την ανθρωπότητα και βασάνιζαν τον άνθρωπο αμφιβολίες για τα αποτελέσματα της ίδιας του της κυριαρχίας επάνω στη φύση. Οι προοπτικές της ατομικής ενέργειας ξανοίχτηκαν μπροστά στον άνθρωπο σαν ένας νέος και αναπάντεχος παράδεισος, αλλά μαζί τους εκδηλώθηκαν και πολλοί κίνδυνοι, ακόμη και πέρα από τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί η νέα δύναμη θεληματικά για την καταστροφή.

Ο κίνδυνος να μην υπάρξει μέλλον για τον άνθρωπο εάν η ανθρωπότητα δεν αναλάβει με τρόπο αποφασιστικό το πεπρωμένο της είναι πλέον ορατός. Ακολουθώντας την «αρχή της υπευθυνότητας», επιτρέπουμε στη ζωή να συνεχίσει, όπως εύστοχα έδειξε ο Hans Jonas, στα πλαίσια μιας μακρο-ηθικής, ως της μόνης ικανής να ανταποκριθεί στα νέα οικολογικά δεδομένα.

Μανόλης Βουτυράκης,
www.ecocrete.gr
(διασκευή)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1η δραστηριότητα

- A1. Σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων να αποδώσετε περιληπτικά το άρθρο που σας δόθηκε προκειμένου να το αξιοποιήσετε σε γραπτή ομαδική εργασία. [Μονάδες 15]

2η δραστηριότητα

- A2. Να βρείτε τη δομή και έναν από τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται η τρίτη παράγραφος («Η νέα στάση ... υποχώρησε»). Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας. [Μονάδες 5]
- A3. i. «Οι επαναστατικές εξελίξεις στον τομέα των φυσικών επιστημών μετέβαλαν κατά τρόπο θεμελιώδη τις ιδέες του ανθρώπου για τη σχέση του με τη φύση».
- ii. «Η κυριαρχία του ανθρώπου επάνω στη φύση δημιούργησε γι' αυτόν νέα πηγή επιστημονικής αβεβαιότητας και προβληματισμού γύρω από τον σκοπό της ανθρώπινης ζωής».
- α) Να αιτιολογήσετε τη χρήση ενεργητικής σύνταξης στις πιο πάνω προτάσεις.
- β) Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική. [Μονάδες 5]

- A4. α) Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμία από τις ακόλουθες λέξεις του κειμένου: εξελίξεις, επιτεύγματα, διαρκώς, θεραπεύει, δύναμη.
- β) Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμία από τις ακόλουθες λέξεις του κειμένου: απεριόριστος, επιθετικός, αβεβαιότητας, θεληματικά, επιτρέπουμε. [Μονάδες 5]

3η δραστηριότητα

- A5. «Η ανύψωση του ανθρώπου απέναντι στη φύση τον έκανε να αισθανθεί έντονα τη δική του δύναμη, αλλά δεν του έδωσε και ένα πρότυπο ηθικής εξουσίας για να μπορεί να καθορίζει πώς να τη χρησιμοποιεί».

Με αφορμή την πιο πάνω θέση, να γράψετε ένα άρθρο (200-250 λέξεις) για τη σχολική σας εφημερίδα αναφερόμενοι στα φαινόμενα που δείχνουν την υπερφίαλη συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στη φύση, καθώς και στην ηθική στάση με την οποία θα πρέπει να την αντιμετωπίζουμε.

[Μονάδες 20]

Β. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Εισαγωγικό σημείωμα

Η ποίηση του Νικηφόρου Βρεττάκου διακρίνεται από μια αισιόδοξη διάθεση και από βαθιά αγάπη για τη φύση, τη ζωή και τον άνθρωπο. «Στην ποίηση» γράφει ο ίδιος «έδωσα την ψυχή μου. Και χωρίς να είμαι βέβαιος ότι είμαι ποιητής, ξέρω τώρα πως δεν είμαι τίποτε άλλο».

Λόγος-Διαμαρτυρία σε συνέδριο για τη μόλυνση του περιβάλλοντος

Πριν μολυνθεί η ατμόσφαιρα, κύριοι, θα πρέπει να είχε κάτι άλλο μολυνθεί. Πώς και από ποια σαπρόφυτα ή μικρόζωα να ξεκίνησε η σήψη της γης, κανείς δε μπορεί ίσως να το ειπεί με ακρίβεια. Είναι πολύ δύσκολο πράγμα η ιστορία. Να άρχισε τον καιρό που πολεμούσαν οι Ευρωπαίοι στην Κίνα υπέρ του οπίου και του Χριστού; Ή τον καιρό που αμπάριαζαν τους Μαύρους σαν τα ξερά δαμάσκηνα, τους ξεμπαρκάραν στις παραλίες σωρούς και τους πουλούσαν προς δέκα σέντζια τον καθένα; Πριν; Έπειτα; Χθες, όταν εκείνος ο φριχτός επιχειρηματίας του Άδην, με τα υψικάμινα κρεματόρια, ισχυρίζοταν ότι τον έπλασε ο Θεός κι ότι αυτός προγραμμάτισε το πεπρωμένο του στη γη, ενώ είναι αναμφισβήτητο πως ο Θεός δεν έπιασε ποτέ σκατά στα χέρια του;

Τι υπόσχεση να δώσουμε τώρα, κύριοι, στα ψάρια; Θα το μπορούσαμε ασφαλώς σήμερα, αν εγκαίρως απομονώνονταν οι μολυσμένοι οργανισμοί,

αν κόβονταν τ' ακάθαρτα χέρια, αν αδειάζοταν
το Άγαλμα της Ελευθερίας εγκαίρως απ' τα σάπια
αίματα που έχει μέσα του. Πάντως κ' επειδή
δεν πρέπει να μην έχουμε ελπίδες, κάτι πρέπει
να κάνουμε. Κάπου να καταφύγουμε.
Να ενεργούμε πάντως. Πάμε στους Δελφούς!

Νικηφόρος Βρεττάκος, *Η ελληνική ποίηση*,
Ανθολογία – Γραμματολογία, τ. Δ', εκδόσεις Σοκόλη, 2000

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1η δραστηριότητα

B1. Για ποια προβλήματα διαμαρτύρεται ο ποιητής; (50-60 λέξεις)

[Μονάδες 9]

B2. Να εντοπίσετε δύο λέξεις-σύμβολα και να γράψετε τι συμβολίζουν.

[Μονάδες 6]

2η δραστηριότητα

B3. Να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα και το ύφος του ποιήματος.

[Μονάδες 5]

B4. Γιατί πιστεύετε ότι χρησιμοποιείται α' πληθυντικό πρόσωπο στη δεύτερη στροφή του ποιήματος;

[Μονάδες 5]

B5. Να γράψετε τρία εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί ο ποιητής. Ποια είναι η λειτουργία τους;

[Μονάδες 5]

3η δραστηριότητα

B6. «Να ενεργούμε πάντως»: Σε ποιους απευθύνεται με την προτροπή αυτή ο ποιητής; Τι πιστεύετε πως ελπίζει να γίνει; Να γράψετε την άποψή σας σε ένα κείμενο 100-150 λέξεων.

[Μονάδες 20]